

Лекція 5. Моделі даних

Модель даних включає 3 складових [18]:

Структуру даних для представлення точки зору користувача на БД.

Список операцій, припустимих над даною структурою.

Ці два пункти — основа мови даних конкретної моделі.

Засоби, що забезпечують захист і цілісність даних. З цією метою в модель вводяться деякі обмеження. Наприклад:

а) кожне піддерево ієрархічної структури даних повинне мати кореневий (початковий) вузол, і не можна зберігати породжені вузли без батьківського;

б) кожен запис файлу реляційної бази даних повинен бути унікальним.

Існують три *основні* моделі даних:

1. Мережеві.

2. Ієрархічні.

3. Реляційні.

Перші дві називають ще *дореляційними* за часом їхньої появи, хоча вони тією чи іншою мірою використовуються і сьогодні. Зараз з'явився ряд так званих *післяреляційних* моделей. Зокрема, об'єктно-орієнтована модель. Більш того, на сьогодні створений ряд продуктів, наприклад, *Oracle*, починаючи з версії 8, у яких використовуються всі елементи об'єктно-орієнтованого підходу, хоча теорія цієї моделі, як моделі даних, повною мірою ще не пророблена. Зокрема, немає відповідної математики для маніпулювання елементами даних.

У літературі [3, 4, 7, 17] можна зустріти згадування і про інші післяреляційні моделі: *дедуктивну*, *експертну*, *багатовимірну*, *семантичну* та ін. Однак вони являють собою модифікацію (тією чи іншою мірою) або комбінацію трьох основних.

Отже, детально розглянемо реляційну, як найбільш використовувану.

Реляційна модель даних

Ця модель використовує ще одну форму представлення БД — *табличну*, де дані оформлені у вигляді множини *двовимірних таблиць*, кожна з яких описує той чи інший *тип сутності* і її *властивості*. При цьому, *стовпець* таблиці відповідає *одній* властивості чи атрибуту сутності, а *рядок* — *екземпляру сутності* з конкретними значеннями атрибутів.

Множина *усіх можливих* значень якого-небудь атрибута зветься *доменом*. Наприклад: атрибуту „Назва“ сутності „Дисципліна“ відповідає домен, що містить назви *всіх дисциплін*, що викладаються у вузі; до домену, що відповідає кількості годин, входять *фіксовані значення* 18, 36, 54, 72, ..., 180...; семестру відповідає домен з *натуральним рядом чисел* 1-12; а домен, з якого беруться значення для атрибута „Іспит“ включає тільки 2 значення — *Є/Немає* (True/False).

Між сутностями і, відповідно, між таблицями, можуть існувати або встановлюватися зв'язки, що одержали назву відношень. Однак у цій моделі даних є особливість:

Під відношенням розуміється деяка *підмножина декартового добутку* списку доменів.

З цього визначення випливають 2 висновки:

1. Відношення (зв'язки) встановлюються не просто між сутностями, а між їхніми окремими атрибутами чи підмножинами атрибутів.

2. Сама таблиця може розглядатися як відношення, що визначає набір зв'язків, які припустимі та/або мають сенс, між атрибутами. Звідси назва *реляційні* (*relation* – відношення) бази даних.

Приклад: декартовий добуток множин $D1 = \{1, 2\}$ та $D2 = \{a, b, c\}$ дає таблицю з двома стовпцями, яка і є відношенням:

D1	D2
1	a
1	b
1	c
2	a
2	b
2	c

Рядок такої таблиці називається *кортежем* відношення.

Отже, на різних рівнях архітектури СБД у реляційній моделі використовуються такі терміни:

Концептуальна схема	Зовнішня схема	Внутрішня схема
Відношення	Таблиця	Файл або таблиця
Кортеж	Рядок	Запис
Атрибут	Стовпець	Поле

Множину імен атрибутів називають *схемою відношення*: $REL(A_1, A_2, \dots, A_n)$. Число цих атрибутів чи число доменів — *ступенем відношення*, а кількість кортежів — *кардинальним числом* чи *потужністю*. Ступінь відношення звичайно не змінюється після створення відношення, а потужність буде коливатися в міру додавання або видалення кортежів.